

รายวิชา ศิลปะ (ดนตรี)

รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

เรื่อง วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

ครูผู้สอน ครูจักรพันธ์ สุวรรณเกิด

ครูโชติกา สมพงษ์

เรื่อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

วิวัฒนาการดนตรีไทย

ดนตรีไทย
สมัยสุโขทัย

ดนตรีไทย
สมัยอยุธยา

ดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์

ดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์

คำถามทบทวน

ในสมัยรัชกาลที่ ๑

เครื่องดนตรีไทยที่ถูกเพิ่มขึ้นในวงปี่พาทย์

คือเครื่องดนตรีใด เพราะเหตุใด

คำถามทบทวน

วงดนตรีไทยวงใดที่เกิดขึ้น
ในสมัยรัชกาลที่ ๓

คำถามทบทวน

เพลงเขมรไตรโยค เป็นเพลงประเภทใด
ที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ ๕

เรื่อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ (๒)

จุดประสงค์การเรียนรู้

ด้านความรู้

นักเรียนสามารถอธิบายวิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และพระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ มา เป็นลำดับจนถึงรัชกาลปัจจุบันแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับเป็น ระยะเวลายาวนานกว่า ๒๔๐ ปีแล้ว

ดังนั้น เราจึงแบ่งช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ **ออกเป็น ๓ ระยะ** (พิชิต ชัยเสรี, ๒๕๔๒)

๑. ยุคฟื้นฟู

ช่วงแห่งการสืบทอดศิลปะวิทยาการด้านต่าง ๆ จาก
กรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี การดนตรีจึงยังเป็นการ
รวบรวม แสวงหาและตั้งหลักให้มั่นเป็นสำคัญ แต่ก็เริ่มมี
พัฒนาการขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๓
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๖๙ ปี

๒. ยุครุ่งเรือง

ช่วงที่มีการพัฒนาวัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายอย่างกว้างขวาง กระทั่งถึงขั้นสูงสุดในทุกด้าน นับว่าเป็น “ยุคทองของดนตรีไทย” เทียบได้กับยุคคลาสสิกในดนตรีตะวันตก ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๗๔ ปี

๓. ยุคศิลปะคลาสิก

ช่วงแห่งการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปะปะวิทยาการ จากยุครุ่งเรือง รวมถึงการพยายามหนีรูปแบบความคลาสสิก ด้วยการปรับปรุงตามระเบียบวิธีของไทยเอง และรับการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมจากตะวันตก จนเกิดเป็นดนตรีแนวใหม่ ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๗ จนถึงรัชกาลปัจจุบันเป็นระยะเวลา ๘๔ ปีมาแล้ว

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

ตอบคำถามจากการศึกษาใบความรู้

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแข่งขันตอบ
ซึ่งคำถามจะเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ
เครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๖ ถึงปัจจุบัน

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

ใบความรู้ที่ ๓ เรื่อง วิวัฒนาการของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง วิวัฒนาการคนไทย
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ - ๔ เรื่อง วิวัฒนาการของคนไทยสมัยรัตนโกสินทร์
 รายวิชา ศิลปะ (สาระดนตรี) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สมัยรัตนโกสินทร์
 นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และพระมหากษัตริย์องค์ต่อ ๆ มา เป็นลำดับจนถึงรัชกาลปัจจุบัน นับเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๒๕๐ ปีแล้ว

ดังนั้น เราจึงแบ่งช่วงระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ออกเป็น ๓ ระยะ (พิชิต ชัยเสรี, ๒๕๑๖) ได้แก่

- ๑) ยุคฟื้นฟู หมายถึง ช่วงแห่งการสืบต่อศิลปะวิทยาการด้านต่าง ๆ จากกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี การดนตรีจึงยังเป็นการรวบรวม แสวงหาและตั้งสิ่งใหม่ให้เป็นสำคัญ แต่ก็เริ่มมีพัฒนาการขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๖๕ ปี
- ๒) ยุครุ่งเรือง หมายถึง ช่วงที่มีการพัฒนาดนตรีจนเจริญรุ่งเรือง และแพร่หลายอย่างกว้างขวาง กระทั่งถึงขั้นสูงสุดในทุกด้าน นับว่าเป็น "ยุคทองของดนตรีไทย" เทียบได้กับยุคคลาสสิกในดนตรีตะวันตก ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๔ - รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รวมเป็นระยะเวลา ๙๕ ปี
- ๓) ยุคลีลาชย หมายถึง ช่วงแห่งการสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปะวิทยาการจากยุครุ่งเรือง รวมถึงการพยายามฟื้นฟูแบบความคลาสสิก ด้วยการปรับปรุงตามระเบียบวิธีของไทยเอง และรับการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมจากตะวันตก จนเกิดเป็นดนตรีแนวใหม่ ซึ่งตรงกับช่วงรัชกาลที่ ๗ - จนถึงรัชกาลปัจจุบันเป็นระยะเวลา ๘๔ ปีมาแล้ว

ภาพที่ ๑ รัชกาลที่ ๑
 ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

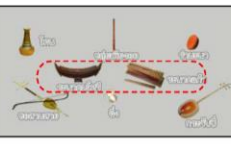
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒) ได้ทรงฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมขึ้นโดยทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ให้สมบูรณ์และเรื่องดาหลัง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่มีมาแต่สมัยอยุธยา วรรณคดีทั้งสองเรื่องนี้ใช้นำแสดงละครและแสดงโขน นับเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้บทเพลงต่างๆ ในอดีตฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากละครไทยนั้นต้องอาศัยเพลงบรรเลงประกอบหลายประเภท นับเป็นจำนวนเพลงมากมาย ดนตรีไทยสมัยรัชกาลที่ ๑ จึงเป็นการฟื้นฟูให้ดีขึ้นใหม่

เครื่องดนตรีไทยได้มีการเพิ่ม.....เข้าไปในวงปี่พาทย์เครื่องห้าอีก ๑ ใบ จากเดิมที่ใช้เพียงใบเดียว เพียงอีก ๑ ใบ เป็น ๒ ใบ คือ มีทั้งเสียงต่ำและเสียงสูง ซึ่งสันนิษฐานว่า กลองทัดที่เพิ่มเข้าไปนี้มิใช่ของไทยแต่อย่างใด เป็นเครื่องดนตรีที่มีใช้อยู่แล้ว เพียงแต่ย้ายเครื่องนี้ไปเล่นจึงจะใช้กลองขนาดย่อมที่มีเสียงสูง (ตม) เพื่อให้เสียงทั้งใบกล แต่ถ้าบรรเลงในที่มีร่มหรือภายในอาคารก็จะใช้กลองขนาดใหญ่ เสียงต่ำต่ำกำลังดี (ตม) ต่อมาในรัชกาลนี้ จึงได้ใช้กลองทัดที่ ๒ ใบ ให้เข้าคู่กันเป็นการทำให้เกิดความสมบูรณ์และไพเราะยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ภาพที่ ๒ วงปี่พาทย์เครื่องห้า (สมัยรัตนโกสินทร์ต้นใบ)
 ที่มา : <http://www.patakom.com/modules.php?name=News&file=article&sid=32>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ได้เพิ่มเครื่องดนตรีอีก ๒ ชนิด คือ ระนาดไม้และระนาดแก้ว เข้ามาประสมในวงปี่พาทย์ รวมเป็น ๘ ชนิด กลายเป็น "....."

ภาพที่ ๓ วงมโหรีเครื่องแปด
 ที่มา : <https://pic24-09.weebly.com/362335913673650362736193637.html>

ด้านบทเพลงไทยเมืองด้วยในสมัยรัชกาลที่ ๑ ยังอยู่ในสภาวะการสงครามป้องกันพระนคร และมีภารกิจสร้างเมืองใหม่ การดนตรีไทยในด้านเพลงไทยจึงไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม

ภาพที่ ๔ รัชกาลที่ ๒
 ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

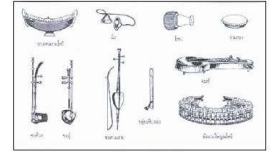
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๒ - พ.ศ. ๒๓๖๖) ดนตรีไทยและละครเริ่มพัฒนาขึ้นด้วยพระองค์ ทรงดำเนินนโยบายฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมสืบต่อจากพระราชาบิดา ทรงส่งเสริมด้านวรรณคดีและกาละคร ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องโอหน่าและรามเกียรติ์ ส่วนด้านดนตรี ทรงมีพระปรีชาสามารถในการสืบทอด-สาย ทรงมีชื่อเสียงคู่พระหัตถ์คือ "ช่อสายฟ้าพาด" พระองค์ยังทรงปรากฏนามว่า "ตราภูมิคุ้มกัน" เว้นภาชีสวนมะพร้าวช่อที่มีลูกมะพร้าวขอ (สำหรับนำมาใช้เป็นกะโหลกของสามสาย) นับเป็นการส่งเสริมการปลูกมะพร้าวเพื่อการดนตรีไทยโดยแท้

เครื่องดนตรีชิ้นสำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๒ คือ "....." เนื่องจากทรงรับเสภาเป็นเมทราที่ได้รับความนิยมในสมัยนี้ แต่เดิมการขับเสภานั้นมีวงดนตรีเข้ามาบรรเลงประกอบการขับ มีเพียงการขับเป็นทำนองเสภาอย่างเดียว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ จึงมีการนำวงปี่พาทย์เข้ามาบรรเลงประกอบการขับเสภา เพื่อคั่นเวลาให้คนขับเสภาได้พักและคิดทำนองร้องขึ้นในบางบทบางตอนที่เหมาะสมเพื่อนำมาขับร้อง แล้วให้ปี่พาทย์บรรเลงรับ จึงมีผู้คิดประดิษฐ์กลองสองหน้าขึ้นใช้แทนตะโพน และกลองทัด ซึ่งมีเสียงดังเกินไปจนกลบเสียงร้อง

ภาพที่ ๕ กลองสองหน้า
 ที่มา : <https://v655.wordpress.com/เครื่องสี่/เครื่องตีที่ห้าวงมโหรีกลองสองหน้า/>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๒ วงมโหรีภายหลังใช้ "จะเข้" แทนระจำปี่ และใช้ "ฆ้องวง" แทนระนาดแก้ว รวมถึงมีการนำวงปี่พาทย์เครื่องห้าบรรเลงประกอบการขับเสภา เพื่อคั่นเวลาในคนขับได้พักเหนื่อย จึงมีพระราชนิพนธ์ให้ปี่พาทย์รับเสภา เป็นเหตุให้เรียกชื่อวงปี่พาทย์นี้ว่า "....."

ภาพที่ ๖ วงมโหรีวงมโหรี
 ที่มา : <https://som3737rp.wordpress.com/วงมโหรีวงมโหรี/>

ภาพที่ ๗ วงปี่พาทย์เสภา
 ที่มา : <https://som3737rp.wordpress.com/วงปี่พาทย์เสภา/>

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระพระราชนิพนธ์เพลงไทยที่มีความไพเราะ เป็นที่รู้จักกันในวงกรมดนตรีไทยและนิยมนับประเลงกันต่อมาจนถึงปัจจุบัน คือ "....."

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

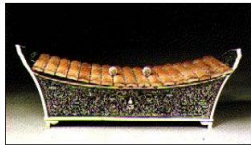

ภาพที่ ๔ รัชกาลที่ ๓
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ - พ.ศ. ๒๓๙๖) เนื่องจากไม่ทรงโปรดการละครและดนตรี ทรงให้ยกเลิกงานดนตรีและละครหลวง แต่บรรดาเจ้านายที่มีวงดนตรีและคณะละครภายในวังไม่ทรงห้าม ดังนั้น การละครและดนตรีจึงไปเจริญรุ่งเรืองตามวังของเจ้านายและบรรดาเจ้านายเหล่านี้จึงมีส่วนสำคัญในการอุปถัมภ์ส่งเสริมให้การละครและดนตรีไทยเจริญรุ่งเรืองนับแต่ในสมัยเรียมจนถึงเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕

การประดิษฐ์เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการประดิษฐ์ “ระนาดทุ้ม” ขึ้นเพื่อให้เป็นคู่กับระนาดเอก และ “ซออู้วงเล็ก” เพื่อให้คู่กับซออู้วงใหญ่ในวงปี่พาทย์เดิม

สันนิษฐานว่า ในสมัยนี้เริ่มมีชาวต่างชาติ ไทยเรายอมได้อิทธิพลด้านชาติที่มีเสียงสูงเสียงต่ำหลายรูปแบบ จึงเป็นเหตุให้เกิดสร้างระนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม เสียงจะได้ทุ้มต่ำและสร้างลูกซึ้งให้มีขนาดเล็กลงกว่าเดิม

ภาพที่ ๔ ระนาดทุ้ม
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com/node/50876>

ภาพที่ ๑๑ ซออู้วงเล็ก
ที่มา : <http://som33737ng.wordpress.com/วงปี่พาทย์เดิม/>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อคิดทำระนาดทุ้มและซออู้วงเล็กเพิ่มขึ้นในวงปี่พาทย์ จึงเติมเครื่องดนตรี ๒ ชนิดนี้เข้าในวงปี่พาทย์เครื่องแปด และได้ “ฉิ่ง” แทนกรับพวงเพื่อให้เสียงจึงหระดังขึ้น และเพิ่ม “ฉาบ” เข้าในวง มีการเพิ่มเติมเครื่องดนตรีเข้าไปจนกระทั่งกลายเป็น ๑๒ คน จึงเรียกชื่อเพียงว่า “วงปี่พาทย์” จากนั้นได้นำระนาดทุ้มและซออู้วงเล็กมาประสมให้เข้าคู่กับระนาดเอกและซออู้ที่มีอยู่แต่เดิมในวงปี่พาทย์เครื่องห้า และย้ายนำปี่นอกเข้ามาประสมอีก ๑ เล้า ให้เข้าคู่กับปี่ใน จึงเรียกว่า “.....” ทำให้เกิดความสมบูรณ์นอกเขตเสียง แต่ยังคงใช้สำหรับการเล่นและบรรเลงประกอบ การแสดงโขนละครได้เช่นเดิม

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นช่วงที่เริ่มนิยมแต่งเพลงสองชั้นขึ้นเป็น “.....” แม้แต่เพลงร้องประกอบเสภา ทั้งทางดนตรีและทางร้อง โดยมีพระประดิษฐไพเราะ (ศุบุริยางกูร) หรือ “ครูมีแขก” เป็นผู้บุกเบิกและริเริ่มนำเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นมาแต่ชื่อยังขึ้นเป็นสาวชั้น

ภาพที่ ๑๑ รัชกาลที่ ๔
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ - พ.ศ. ๒๔๑๑) นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปกครองทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน แม้ด้านดนตรีซึ่งถือเป็นยุคทองของดนตรีไทย ทั้งวิชาการเครื่องดนตรีและวงดนตรี มีบรรดาครูอาจารย์ผู้มีฝีมือเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เมื่อด้วยรัชกาลที่ ๔ พระราชทานอนุญาตให้ประชาชนเล่นดนตรีและละครผู้หัด (ละครใบ) ได้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๘ นับเป็นการให้สิทธิแก่ประชาชนในด้านการบันเทิงที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ไทย การเรียนขับร้องดนตรีจึงกระจายไปสู่ชนบทมากขึ้น ลูกหลานบ้านใกล้มีมือ มีความสามารถในทางดนตรีก็มีโอกาสที่จะเข้าไปอยู่ในวังในพระอุปถัมภ์ของพระราชมารดาหรือบ้านของขุนนางมากขึ้น

เครื่องดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการสร้างเครื่องดนตรีขึ้นใหม่ให้มีเสียงดังกว่ามากขึ้น โดยทรงใช้หลักการกำเนิดเสียงจากเครื่องเขี่ยเหล็ก (Music Box) มาคิดแปลเป็น “.....” หรือ ระนาดเอกเหล็ก” และ “ระนาดทุ้มเหล็ก” แล้วนำไปเล่นในวงดนตรีต่อไป

ภาพที่ ๑๒ ระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก
ที่มา : <https://thai200.blogspot.com>

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ เมื่อมีผู้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรี คือ “ระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก” ได้นำมาประสมในวงปี่พาทย์มีขนาดใหญ่อขึ้น จึงเรียกว่า “.....”

ภาพที่ ๑๓ วงปี่พาทย์เครื่องห้า
ที่มา : <http://thaismusic.blogspot.com/vp/3-L.html>

บทเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มนิยมแต่งเพลงประเภททยอย และเพลงสามชั้นกันอย่างแพร่หลาย นับเป็นความก้าวหน้าใหม่ในวงการดนตรีไทย นอกจากนี้ครุมีนาขยยังได้คิดแต่งเพลงเดี่ยวคือ “เพลงทยอยเดี่ยว” ขึ้นจากเพลงทยอยใน เพื่อใช้เป็นเพลงสำหรับเดี่ยวขึ้นเพื่อวัดฝีมือเฉพาะตัว จึงเริ่มนิยมแต่งเพลงเดี่ยวกันเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

ภาพที่ ๑๔ รัชกาลที่ ๕
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - พ.ศ. ๒๔๕๓) ทรงโปรดในวิทยการแขนงต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และนำมาใช้บริหารประเทศระทั้งมีความเจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว สำหรับด้านดนตรี ทรงโปรดพระละครและบทร้องเพลงไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเรื่อง “นิทราชาคคิด” ทรงจึงรักให้จัดแสดงเป็นละครชุดลับสี่ชั้น

ด้านเครื่องดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีมีการประสมวงปี่พาทย์ขึ้น โดยการปรับปรุงเครื่องดนตรีชนิดใหม่เข้าประสมกัน คือ นำซออู้หรือซออู้ชัย ๗ ใบ มาเทียบเสียงเรียงกัน ๗ เสียง แล้วทำที่แขวนเรียงรอบตัวผู้ตี เรียกว่า “.....” และทรงนำตะโพนไทย ๒ ลูก ออกแต่อก แล้วตั้งขึ้นตี เสียงทุ้มต่ำ เรียกว่า “กลองตะโพน” อีกอย่างหนึ่ง มีผู้คิดประดิษฐ์ชลุ่ยขนาดใหญ่อที่มีเสียงทุ้มต่ำเรียกว่า “ชลุ่ยอู้” ขึ้น

ภาพที่ ๑๕ ซออู้ ๗ ใบ
ที่มา : <https://sites.google.com/site/thaimusichistory>

ภาพที่ ๑๖ กลองตะโพน
ที่มา : <https://trinstrument.wordpress.com>

ภาพที่ ๑๗ ซออู้
ที่มา : <https://som33737ng.wordpress.com/ซออู้/>

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เกิดวงปี่พาทย์โน้มนวนชนิดหนึ่งเรียกว่า “.....” ใช้คู่กับละครแบบใหม่ และมีการประชันฝีมือนักดนตรี การประชันนี้เองได้สร้างวิวัฒนาการขึ้นมาจนก่อให้เกิดการผสมวงขึ้น โดยการเอาเครื่องดนตรีต่าง ๆ มารวมเพิ่มขึ้นในวง

ภาพที่ ๓๑ วงเครื่องสายผสม
ที่มา : <https://sites.google.com/a/samakhi.ac.th/theruang-dtthi-3-2/wng-pi>

บทเพลงในสมัยรัชกาลที่ ๕ ปรากฏเพลงทางกรอขึ้นเป็นครั้งแรก อาทิ เพลงเขมรไทรโยค และมีการนำเพลงหลาย ๆ เพลงที่มีความสอดคล้องทั้งด้านอัตราจังหวะ ทำนองและสำเนียงของเพลงมาเรียงติดต่อกัน เรียกว่า “**ทับเพลง**”

ภาพที่ ๓๐ รัชกาลที่ ๕
ที่มา : <http://www.thaigoodview.com>

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ (พ.ศ. ๒๔๕๓ - พ.ศ. ๒๔๖๘) เป็นรัชสมัยที่มีชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขาย รับราชการและปฏิบัติธุรกิจมากมาย ข้าราชการ ศึกษา มาจากยุโรปเป็นอันมาก ศิลปะการแสดงต่าง ๆ จึงได้รับอิทธิพลจากตะวันตก และทรงเป็นศิลปินที่เชี่ยวชาญทั้งด้านดนตรี นาฏศิลป์และวรรณศิลป์ เป็นรัชกาลที่ศิลปะวิทยาการเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในทุกด้าน เรียกว่าเป็น “**ยุคทองของดนตรีไทย**”

เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๖ นับเป็นช่วงที่ดนตรีไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติ จึงมีการปรับปรุงดัดแปลงเครื่องดนตรีของต่างชาติบางชนิดให้มีลักษณะรูปร่าง คุณภาพเสียง และวิธีการบรรเลงตามหลักของดุริยางคศิลป์ไทย ซึ่งก็คือ “**อังกะลุง**” ได้รับแบบอย่างมาจากเครื่องดนตรีในเกาะชวา

(อินโดนีเซียในปัจจุบัน) และ “**ซิม**” ที่ได้ปรับปรุงจากเครื่องดนตรีจีนที่เรียกว่า “หยางฉิน (Yang Chin)”

ภาพที่ ๒๑ อังกะลุง

ที่มา : <https://sites.google.com/site/ai-hwarumunthub/prawati>

ภาพที่ ๒๒ ซิมผีเสื่อ

ที่มา : http://210.170.81.29/instrument_detail/4272664916114/word

วงดนตรีไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อมีเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น จึงได้นำนวัตกรรมการเข้ามาผสมในวงเครื่องสายของไทย เกิดเป็น “**วงเครื่องสายผสม**” โดยเรียกชื่อตามแต่วิธีนำมาผสมด้วย เช่น วงเครื่องสายผสมเบ็นเนียง วงเครื่องสายผสมออริแกน วงเครื่องสายผสมซิม เป็น

ภาพที่ ๓๒ วงเครื่องสายผสม
ที่มา : <http://pck24-09.weebly.com/3623359136173650362736193637.html>

ด้านบทเพลงไทยในสมัยรัชกาลที่ ๖ นิยมบรรเลงเพลงประเภท “**เพลงเถา**” เป็นเพลงไทยที่มีรูปทรงหรือการบรรเลงติดต่อกันในเพลงเดียว โดยมีอัตราจังหวะลดหลั่นกันตามลำดับไม่น้อยกว่า ๓ ชั้น ๑ สามชั้น (ช้า) สองชั้น (ปานกลาง) และชั้นเดียว (เร็ว)

ภาพที่ ๓๒ รัชกาลที่ ๖
ที่มา : <https://www.thaicoset.net>

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๖๘ - พ.ศ. ๒๔๗๕) เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศ รัชกาลที่ ๖ ทรงเสด็จสวรรคตและรัชกาลที่ ๗ เสด็จขึ้นครองราชย์ ในด้านดนตรีและวงดนตรีไทยจึงไม่มีสิ่งใดเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมด้วยพระองค์ทรงโปรดในดนตรีไทยเช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ๆ พระราชกรณียกิจในด้านดนตรีไทยนั้นมิใช่เพื่อผสมหรือมีพระราชนิพนธ์เพลงไทยไว้ถึง ๓ เพลง คือ “**เพลงประดับดาว เถา , เพลงเขมรล่องอังกะลุง เถา และเพลงโรคนกกระพอนสี สามชั้น**”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - พ.ศ. ๒๔๘๐) ทรงครองราชย์ในระยะเวลาไม่นาน ประกอบกับวิกฤตทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นระยะที่ดนตรีไทยเข้าสู่ภาวะมืดมน รัฐบาลไม่ส่งเสริมดนตรีไทยและยังปลูกฝังวัฒนธรรมตะวันตกให้คนไทย ให้นักไทยหันไปเล่นดนตรีแบบตะวันตก ต่อมารัฐบาลยังได้ออกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับการจัดระเบียบวัฒนธรรมทางศิลปกรรม เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ให้ครูและนักดนตรีไทยเข้าใจว่ารัฐบาล ห้ามเล่นหรือไม่ส่งเสริมดนตรีไทย แต่อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมีได้ห้ามโดยเคร่งครัด คือ ยังอนุญาตให้บรรเลงในงานหรือพิธีบางอย่างได้ แต่ก็ห้ามบรรเลงกับพื้น ที่ยังต้องขออนุญาตจากราชการ และต้องมีบัตรนักดนตรีที่ทางราชการออกให้

ภาพที่ ๓๓ รัชกาลที่ ๘
ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล>

นักดนตรีไทยหลายคนต่างจะตั้งอาชีพนครีของตน แต่ยังมีนักดนตรีบางท่านที่ไม่ยอมทิ้งดนตรีไทย โดยเฉพาะ**ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)** ท่านยังคงสั่งสอนศิษย์และสร้างสรรค์เพลงต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ บทเพลงสำคัญของท่านในยุคนี้ก็คือ “**เพลงสามคำมิ่ง เถา**” เป็นเพลงที่มีทำนองแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกดัดตน และยึดมั่นใจของท่านในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๓๔ ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)
ที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/Pradyun_Praphad

บรรดาเพลงไทยที่มีอยู่เดิม ธรรมะนี้มีผู้นำทำนองเพลงไทยมาใส่เนื้อร้องให้เต็มเท่ากับทำนองเพลงหรือที่เรียกว่า “**เพลงไทยเนื้อเต็ม**” (อันเป็นต้นกำเนิดของ “เพลงไทยสากล”)

ทบทวนใบความรู้ที่ ๓

ภาพที่ ๑๑ รัชกาลที่ ๙
ที่มา : <https://www.pinterest.com>

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ (พ.ศ. ๒๔๘๙ - พ.ศ. ๒๕๕๙) ทรงอุทิศพระองค์เพื่อ ปาฏิหาริย์พระราชกรณียกิจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขของประชาชน และความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นของประเทศชาติเป็นสำคัญ ส่วนในด้านศิลปวัฒนธรรม ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านศิลปะ หลากแขนง โดยเฉพาะด้านดนตรีนี้ทรงโปรดเป็นพิเศษ ขณะทรง ศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ทรงโปรดเครื่องดนตรีสากลประเภท เครื่องเป่า ภายหลังเมื่อเสด็จครองราชย์ทรงได้พระราชทานเปียโน เพลง ต่าง ๆ มากมาย และทรงก็มีความสนใจเกี่ยวกับดนตรีไทยทั้ง ภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี ทรงฝึกหัดเป่าปี่ใน และทรงริเริ่มให้มีการบรรเลงเพลงไทยที่เรียบเรียงขึ้นจากเพลงไทยสากล โดยให้ครู เทวประสิทธิ์ พาทีไกลศ นำทำนองเพลงพระราชนิพนธ์ “มหาจุฬาลงกรณ์” มาแต่งเป็นทำนองเพลงไทย ต่อมาได้ปรับปรุงเพลงใหม่ร้องชื่อ “โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์” นับเป็นเพลงไทยเพลงแรกที่ประดิษฐ์ขึ้นจาก เพลงไทยสากล

ในขณะที่เดียวกันสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี ทรงโปรดดนตรีไทยมาก ทรงอุปถัมภ์และทำนุบำรุงดนตรีไทยตลอดมา ทรงพระราชทานถ้วยรางวัลแก่ นักเรียนหรือวงดนตรีไทยที่ชนะเลิศในการประกวดต่าง ๆ ทรงเป็นประธานในการแสดงดนตรีไทย รวมถึงทรง ร่วมบรรเลงดนตรีในโอกาสต่าง ๆ

ภาพที่ ๑๒ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ที่มา : <https://thilights.kapook.com/view/201288>

เครื่องดนตรีไทยไม่ปรากฏว่ามีผู้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีใหม่ ๆ ขึ้น แต่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ รูปร่างบางประการเพื่อให้เกิดความสวยงาม มีเสียงดังไพเราะขึ้นและสะดวกในการบรรเลงกว่าเดิม เช่น มีการ ปรับปรุงตัวซิมจากซิมมีสี่หรือซิมมีแปดเป็นซิมมีสิบหรือซิมมีสิบสองคองคังหนุคล้ายระนาดปี่เดินทาง จึงเรียกว่า “ซิมคางหนู หรือ ซิมกระเป่า” ยังมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางประการของซอเพียงออ โดยให้มีข้อต่อ ระหว่างรูปากนกแก้วกับรูเป่า สามารถเลื่อนเข้าออกเพิ่มหรือลดระยะห่าง เพื่อให้ได้ระดับเสียงสูงหรือต่ำตาม ต้องการ จึงเรียกซอซอซิม

ภาพที่ ๒๙ ซิมคางหนู
ที่มา : <http://www.khimthaimusic.com/article01.html>

ด้านวงดนตรีไทยมีการนำวงดนตรีไทยและวงดนตรีสากลมาบรรเลงเพลงไทยแนวใหม่ร่วมกัน เรียกว่า “วงดนตรีร่วมสมัย” ซึ่งวงดนตรีร่วมสมัยรุ่นแรก ๆ ในวงการดนตรีไทย คือ “วงฟองน้ำ”

ภาพที่ ๓๐ วงฟองน้ำ
ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=520061647668993&set=a.13973506611458>

และมีการผสมวงดนตรีเฉพาะกาลที่เรียกว่า “วงมหาดุริยางค์” เป็นวงดนตรีไทยที่มีขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเครื่องดนตรีทั้ง ๔ ประเภท และมีลักษณะการผสมวงเช่นเดียวกับวงมโหรีแต่ได้เพิ่มเครื่องดนตรี ขึ้นจำนวนหลายสิบชิ้น รวมทั้งวงดนตรีไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชิ้น โดยมีผู้บรรเลงถึงเพียงคนเดียวทำหน้าที่กำกับ ซึ่งหรืออยู่ด้านหน้าวงเหมือนวาทยกร (Conductor) ในวงดุริยางค์สากล (Orchestra)

ภาพที่ ๓๑ วงมโหรี
ที่มา : <https://autonegmusic.wordpress.com>

ภาพที่ ๓๒ รัชกาลที่ ๑๐
ที่มา : <http://www.trueplookpanya.com>

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน) ทรงเรียนและฝึกหัดเครื่องดนตรีสากล ประเภทเครื่องเป่า ทรงขับร้องเพลงลาวดวงเดือนได้ ซึ่งเป็นเพลง โปรดของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรม ราชชนนีพันปีหลวง สภาวะของดนตรีไทยในปัจจุบัน ยังคงอยู่และสืบทอด ต่อไป ๆ ด้วยพระบารมีของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงส่งเสริมให้เยาวชนไทยสามารถเล่นดนตรีไทยและขับร้อง ทั้งในระดับโรงเรียน ประถม มัธยมจนถึงในระดับอุดมศึกษา ดนตรีไทยขยายตัวขึ้นเป็น อันมากในส่วนของการศึกษา จากโรงเรียนนาฏศิลป์ไปสู่โรงเรียน และสถาบันทุกแห่งทั่วราชอาณาจักร จนถึงระดับประถมศึกษาเพลงในประจำปี อาทิ งานดนตรีไทยอุดมศึกษา เวทีการประชันปีพาทย์ เป็นต้น ดนตรีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาติควรอนุรักษ์และ ถ่ายทอดแก่ชนรุ่นใหม่ ให้คิดคำนึงถึงคุณค่าที่แท้จริง ซึ่งดนตรีไทยสามารถเป็นส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งใน สังคมไทยได้

แหล่งอ้างอิง

- สงบศึก ธรรมวิหาร. (๒๕๕๕). *ดุริยางค์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- อัศนีชัย เป็สนศรี. (๒๕๖๑). *พินิจดนตรีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชื่อ - สกุล ชั้น..... เลขที่.....

คำถาม

๑

คำถามที่

เครื่องดนตรีในสมัยรัชกาลที่ ๖ ที่ได้รับอิทธิพลจาก
วัฒนธรรมต่างชาติมีการปรับปรุงดัดแปลงรูปร่าง คุณภาพเสียง
และวิธีการบรรเลงตามหลักของดุริยางคศิลป์ไทยมีเครื่องดนตรี
ใดบ้าง

เฉลยคำถามที่

๑

อังกะลุง

ที่มา : <https://sites.google.com/site/bikhwamrudnrithiy/prawati-xangkalung>

ขิมพี่เลื้อ

ที่มา : http://110.170.81.29/instrument_detail/1427266291611/th/word

๒ ถมมที่

วงเครืองสายผสมขิม

ขลุ่ยเพียงออ

โหม-รำมะนา

ฉิ่ง

ขอด้วง

ขอจู้

ขิมผีเสื้อ

จะเข้

(บางวงก็ไมใช้ เพราะเสียงจะเข้ด้งกลบเสียงขิม)

จากภาพ สามารถ
เรียกชื่อวงดนตรีนี้ว่า
อย่างไร ซึ่งพัฒนาขึ้น
ในสมัยใด

เฉลยคำถามที่

๒

วงเครื่องสายผสมปี่

ขลุ่ยเพียงออ

โหม-รำมะนา

ฉิ่ง

ซอด้วง

ซออู้

ซิมสี่ล้อ

จะเข้

(บางวงก็ไม่ใช้ เพราะเสียงจะเข้ดังกลบเสียงปี่)

วงเครื่องสายผสม
หรือประสม ซึ่งพัฒนาขึ้น
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓

ถามที่

เพลงเถาในพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ ๗
มีเพลงอะไรบ้าง

เฉลยคำถามที่

๓

เพลงราตรีประดับดาว เกา

และ เพลงเขมรลอออองค์ เกา

๕

คำถามที่

“รัฐนิยม กล่าวถึง การห้ามบรรเลงดนตรีไทย เพราะเห็นว่า ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ใครจะจัดให้มีการบรรเลงดนตรีไทย ต้องขออนุญาต จากทางราชการ ก่อน อีกทั้ง นักดนตรีไทยก็จะต้องมีบัตรนักดนตรีที่ทางราชการ ออกให้” บทความนี้เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลใด

เฉลยคำถามที่

๑

รัชกาลที่ ๑

๕

คำถามที่

เพลงไทยเดิมที่ครูหลวงประดิษฐ์ไพเราะ
(ครุ ศิลปะบรรเลง) ประพันธ์ขึ้นเพื่อระบาย
ความในใจในสมัย “รัฐนิยม” คือเพลงใด

เฉลยคำถามที่

๕

เพลง แส่นคำนึ่ง เถา

๖. คำถามที่

ในสมัยรัชกาลที่ ๙ เพลงไทยเพลงแรก
ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากเพลงไทยสากล
คือเพลงอะไร

เฉลยคำถามที่

๖

เพลง โหมโรงมหาจุฬาลงกรณ์

๗. ถิ่นที่

วงดนตรีที่มีการนำวงดนตรีไทยและวงดนตรี
สากลมาบรรเลงเพลงไทยแนวใหม่ร่วมกัน คืออะไร
พร้อมยกตัวอย่างวงดนตรี

เฉลยคำถามที่ ๗

ที่มา : <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5200616476689933&set=a.139735066111458>

วงดนตรีร่วมสมัย เช่น
วงฟองน้ำ วงบอยไทย
วงกอไผ่ เป็นต้น

๘

คำถามที่

วงดนตรีไทยที่มีขนาดใหญ่ มีเครื่องดนตรีครบทั้ง ๔ ประเภท
รวมทั้งวงดนตรีไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ชิ้น โดยมีผู้บรรเลงฉิ่ง
เพียงคนเดียวที่ทำหน้าที่กำกับจังหวะอยู่ด้านหน้าวงเหมือน
วาทยกร (Conductor) ในวงดุริยางค์สากล (Orchestra)
คือวงอะไร

เฉลยคำถามที่

๘

วงมหาดุริยางค์

๙ ถิ่นที่

ในรัชกาลที่ ๙ ถึงปัจจุบัน มีคำกล่าวของอาจารย์เสรี หวังในธรรม
ศิลปินแห่งชาติ กล่าวว่

“ดนตรีไทยไม่สิ้นแล้ว เพราะพระทูลกระหม่อมแก้วเอาใจใส่”

จากที่กล่าวข้างต้น “พระทูลกระหม่อมแก้ว” หมายถึงผู้ใด

เฉลยคำถามที่

๙

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

วิวัฒนาการของดนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์

สรุปลงในใบงาน

คำชี้แจง “สรุปเนื้อหาสาระที่เรียนรู้ โดยเขียนลงในใบงานที่ ๓ เรื่อง แผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของเครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๖ ถึงปัจจุบัน ต่อจากสัปดาห์ที่ผ่านมา”

ใบงานที่ ๓ เรื่อง วิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง วิวัฒนาการคนตรีไทย
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓-๔ เรื่อง วิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
รายวิชา ศิลปะ (สาระดนตรี) รหัสวิชา ศ๒๓๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแผนผังความคิดสรุปความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์
พร้อมทั้งระบุรายละเอียดของเครื่องดนตรีไทย วงดนตรีไทยและบทเพลงที่เกิดขึ้นในแต่ละรัชกาล ไทย
โดยสังเขป

วิวัฒนาการของคนตรีไทยสมัยรัตนโกสินทร์		

ชื่อ - สกุล ชั้น เลขที่

ตัวอย่างใบงาน

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง อิทธิพลของคนตรีที่มีต่อบุคคล

